

GLAGOLJAŠKO I STAROHRVATSKO CRKVENO PJEVANJE

Fra Izak Špralja

Glagoljaško pjevanje je liturgijsko pjevanje Katoličke crkve rimskog obreda na hrvatskom crkvenoslavenskom (hrvatsko-staroslavenskom liturgijskom) jeziku, a nazivom starohrvatsko crkveno pjevanje mogli bismo označiti crkvene popijevke nastale na živom, a ne na liturgijskom (crkvenoslavenskom) jeziku.

Glagoljaško liturgijsko pjevanje nastajalo je, razvijalo se i cvalo kao plod molitvenog nadahnuća u velikim redovničkim i kaptolskim zajednicama svećenika glagoljaša. To pjevanje nije zapisivano nego je od naraštaja do naraštaja prenošeno usmenom predajom. Do našega vremena prenijeli su ga »nasljednici« nekadašnjih redovničkih i kaptolskih središta, predvoditelji bogoslužja (redovnici, popovi glagoljaši...) i crkveni pjevači (vjernici). Tijekom vremena množio se program liturgijskih i nabožnih tekstova, odnosno napjeva, pa bismo mogli mi danas razlikovati *izvorno liturgijsko glagoljaško pjevanje* i *starohrvatsko crkveno pjevanje* (pučke popijevke koje su na pjesničke tekstove nastale kao odraz glagoljaškog pjevanja). Dio toga hrvatskog liturgijskog pjevanja sačuvan je samo na područjima koja nisu potpuno opustošili dušmani (na hrvatkom priobalnom pojasu), no odraz hrvatskog liturgijskog pjevanja, pučke crkvene popijevke su sačuvane dijelom i u onim krajevima u koje su pred dušmanima bježali Hrvati (Gradišće, sjeverna Hrvatska, hrvatski priobalni pojas...).

Izvori za glagoljaško pjevanje su mnogovrsni: rukopisni i tiskom objavljeni liturgijski priručnici (misali, časoslovi ...), izvještaji o glagoljaškom pjevanju (upute

u liturgijskim knjigama koje se odnose na pjevanje i dr.), zapisi (transkripcije i raščlambe glagoljaških napjeva nastale koncem 19. i u 20. st.)... U sačuvanim liturgijskim knjigama nalazimo pomno prevedene (s latinskog na hrvatski crkvenoslavenski jezika) liturgijske sadržaje, koji nam svjedoče da je glagoljaško (kao i gregorijansko) pjevanje nadahnuto istom liturgijskom porukom i oblikovano na jednakim liturgijskim tekstovima. U takvim liturgijskim priručnicima nalazimo i naznake kako se pjeva(lo) tijekom liturgijske godine [iz građe za rječnik hrvatskog crkvenoslavenskog jezika Staroslavenskog instituta »Svetozar Ritig«]:

V' ton prostih dni

(na način svagdanjeg pjevanja),

V' ton Rojstva

(na način božićnog pjevanja),

V' ton Epifanije

(na način bogojavljenskog pjevanja),

V' ton Paski

(na način uskrsnog pjevanja),

V' ton Vaznesenija

(na način pjevanja na Uznesenje) ...

Takvi izrazi upućuje na veliko bogatstvo glagoljaškog liturgijskog pjevanja. [Ne čini se uvjerljivim da bi se takve upute odnosile samo na jedan napjev; vjerojatnije je da se odnose na sveukupno pjevanje: stalnih i promjenljivih dijelova mise, dakle i dijelova časoslova ... u dotičnom liturgijskom vremenu, jer su se svetkovine (liturgijski) slavile osam dana]. Tako imenovani napjevi nisu nam danas (u cijelosti) poznati, no lako je prepoznatljivo njihovo glazbeno bogatstvo u napjevima koji su do našeg vremena doneseni usmenom predajom [usporedi slike 1, 2, 3 gregorijanskog i

glagoljaškog pjevanja: Ulazna pjesma za svečanu misu na svetkovinu Uznesenja Bl. Dj. Marije (*Liber usualis*, iz god. 1964., str. 1601., *Poljubica*, snimak crkvenoga pjevanja u Vrbniku na o. Krku, objavila Kršćanska sadašnjost, Zagreb, transkripcija I. Špralja)].

Vrlo je znakovit za glagoljaško pjevanje izvještaj Mate Karamana (Split, 1700. – Zadar, 1771.) koji je, po nalogu tajnika Svetog Zbora za širenje vjere, napisao dok je u Rimu pripremao glagoljaški misal (*Misal Rimskij*, Rim 1741.). Pišući o životu i dušobrižničkom djelovanju svećenika glagoljaša (*De Clero Illirico*, rukopis), pisao je i o glagoljaškom pjevanju:

Nelle Domeniche, et altri giorni Festivi cantano solennemente la Messa, e le Ore Canoniche: ne giorni feriali gli Anniversarij, e la Messe per li Defonti. Il loro canto e senza istromenti, e senza studio composto d' una certa melodia naturale, e patetica, che' eccita divozione. Il coro e numeroso, perche composto di Sacerdoti, Chierici, Discepoli, e molti altri Laici, li quali non hano difficoltà d' imparar l' Orazioni, che si cantano nel loro idioma, ne stentano d' accomodar la voce ad un canto, che ricerca più divozione, the arte. [Usporedi: Jerko Bezić, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, Zadar 1973., str. 182, bilj. 621.]

U slobodnom prijevodu: Nedjeljom i na svetkovine [glagoljaši] svečano pjevaju misu i časoslov. Na dane u tjednu [pjevaju] na godišnje spomene [svetaca] i mise za pokojne. Njihovo pjevanje je bez instrumentalne pratnje. Napjevi nisu skladani [školski], nego na svojevrsan način prirodni i osjećajni, što potiče na pobožnost. [Pjevački] zbor je brojan, sastavljen od svećenika, svećeničkih pripravnika (klerika), učenika i mnogih vjernika, kojima nije teško naučiti molitve koje se pjevaju na njihovu jeziku, niti im je teško prilagoditi glas pjevanju koje iziskuje više pobožnosti negoli umijeća.

Imajući, dakle, u vidu spomenute izvore, isto tako i zapis, odnosno zaključke znanstvenika našega vremena moguće je razmišljati i o glazbenim oznakama

glagoljaškoga pjevanja.

Glagoljaško pjevanje je:

- jednoglasno i dvoglasno, rjeđe višeglasno,
- vokalno (bez instrumentalne pratnje),
- slobodnog (prozni tekstovi) i stalnog ritamskog pomaka (pjesnički tekstovi),
- nastalo u tonskim nizovima (do sada nedovoljno istraženim načinima) i tonalno,
- solističko i zbarsko (zborsko pjevanje je najčešće izmjenično pjevanje dviju grupa pjevača),
- sastavljeno od napjeva koji imaju oblik glazbenoga stiha (glazbenoga retka),
- i glazbenim oblicima (koje bismo, kako je to običaj, mogli nazvati nazivljem liturgijskih tekstova: *Gospodi, Slava, Vjeruju, Svet, Aganče, Pripjev k pristupu* (ulazna antifona), *Iman* (himan), *Pjesan* (hvalospjev) i sl.,
- koje se izvodi na svečani (polagani izvodilački pomak s više ukrasa u napjevima) i jednostavni način (pokretljiviji izvodilački pomak s manje ukrasa u napjevima),
- skladano od nepoznatih hrvatskih skladatelja (starohrvatska crkvena glazba)...

Budući da je glagoljaško pjevanje do našega vremena (do 20. st.) prenošeno usmenom predajom, razumljivo je da su na to pjevanje mogla utjecati starija (starocrkveni načini) i novija glazbena iznašašća (tonalnost, višeglasje, pučki način glazbenog izražavanja – folklor...). Osim toga treba imati u vidu da je snimljen relativno mali broj glagoljaških napjeva. Relativno maleni broj zapisanih glagoljaških napjeva, koji su posredno (posredstvom crkvenih pjevača) do nas preneseni usmenom predajom, ne daje nam dovoljno uvjerljivu sliku onoga što podrazumijevamo pod glagoljaškim pjevanjem. Da bismo mogli o glagoljaškom pjevanju više znati (ili se barem približiti izvornom pjevanju glagoljaša), dakle i doznati koje su druge glazbene vrste i kada utjecale na to pjevanje, potrebno je sve glagoljaške napjeve zabilježiti, sve zabilježene napjeve proučiti: napraviti raščlambu glagoljaških napjeva poput one

koju su benediktinci opatije sv. Petra u Solesmessu u Francuskoj napravili za gregorijanske napjeve.

To će se - u nadi treba živjeti - dogoditi i biti de to ne samo veliki muzikološki poduhvat, nego i prelijepi spomenik našim nekadašnjim glagoljašima: skladateljima, pjevačima..., odnosno sadašnjim i budućim glagoljašima: muzikolozima, izvoditeljima...

Intr.
7.
S
I gnum má-gnum * appá- ru- it in caé- lo :

Zna- me- nje ve-lje ja-vi se na ne-be - - - - - sih:

Slika 1.

Ps. Can-tá-te Dómino cánti-cum nóvum : * qui- a mi-rabí- li- a fé- cit.

Ps 98 (97)

Vos- poj- te Gos- po- de- vi- pe- san no- vu, ja- ko divna stvo- ri.

Slika 2.

Gló- ri- a Pátri.

Sla- ve (to)- cu i Si- nu i Du- hu Sve- tom, ja- ko- že bi is-

Eu ou a e.

ko- ni i (n)nje i vse- g- da i va ve- ki ve- kov. Á - - - men.

Slika 3.